

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอัตรมาโนทัศน์และพฤติกรรมความปลอดภัยของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 8 ประเภทเชิงอุตสาหกรรม มีสาระสำคัญจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. นโยบายแผนพัฒนาอาชีวศึกษาระยะที่ 8 (2540-2545) และนโยบายกรมอาชีวศึกษา
2. พฤติกรรมความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน
  - 2.1 ทฤษฎีการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย
  - 2.2 สาเหตุของอุบัติเหตุและการป้องกันอุบัติเหตุ
  - 2.3 กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความปลอดภัย
3. อัตรมาโนทัศน์
  - 3.1 ความสำคัญของอัตรมาโนทัศน์และแนวคิดเดียวกับอัตรมาโนทัศน์
  - 3.2 พัฒนาการของอัตรมาโนทัศน์และการเปลี่ยนแปลงอัตรมาโนทัศน์
  - 3.3 อัตรมาโนทัศน์กับพฤติกรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นโยบายแผนพัฒนาอาชีวศึกษาระยะที่ 8 (2540-2545)

1. ขยายโอกาสการศึกษาและฝึกวิชาชีพให้กว้างขวางและเสมอภาคมากขึ้น รวมทั้งให้สามารถสนองความต้องการกำลังคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. ปรับปรุงหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาและฝึกวิชาชีพ
3. พัฒนาระบบการเรียนการสอนอาคารสถานที่เครื่องมือ เครื่องจักร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอน สื่อการสอน รวมทั้งการวัดผลและประเมินผลในด้านต่าง ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพของการศึกษาและฝึกวิชาชีพ
4. สนับสนุนการพัฒนาสุขภาพ พลานามัย การกีฬา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นไทยและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
5. เร่งรัดแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูอาจารย์ การพัฒนาคุณภาพ ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งการผลิตกำลังคนระดับสูงให้สอดคล้องกับความต้องการ

6. พัฒนาระบบการบริหาร การจัดการ
7. ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนและชุมชนได้ให้ความร่วมมือ และร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาและฝึกอาชีพ
8. ส่งเสริมการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ และสนองความต้องการกำลังในด้านนี้
9. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการติดตามและประเมินผลแผนงาน และโครงการ เพื่อให้เกิดผลตามมาตรการ วัตถุประสงค์และเป็นเป้าหมายอย่างจริงจัง
10. เร่งรัด ปรับปรุง ประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง
11. การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาอาชีวศึกษาระยะที่ 8

1. ด้านปริมาณ

ดำเนินการพัฒนากำลังคนในตลาดแรงงาน เฉพาะอย่างยิ่งในด้านความรู้และทักษะเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้นทันกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต
2. ด้านคุณภาพ

ให้นักเรียน นักศึกษา ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีคุณลักษณะโดยสรุป ดังนี้ เป็นผู้มีความประพฤติดีทั้งร่างกาย และจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ความคิด ใฝ่รู้ และสามารถแสวงหาความรู้ มีทั้งความสามารถทั้งวิชา มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ
3. ด้านบริหาร และสนับสนุน

ให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง และพัฒนาศักยภาพขององค์กรทุกระดับ ให้ขุมขุม และองค์กรท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น มีการปรับปรุงแก้ไขด้านงบประมาณ โดยถือแนวทางปฏิรูปของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก

นโยบายกรมอาชีวศึกษาสู่การปฏิบัติ

นโยบายของอธิบดีกรมอาชีวศึกษา (นายจรูญ ชูลาก) ในการประชุมผู้บริหารสถานศึกษาของกรมอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2542 จังหวัดตรัง

นโยบายหลักที่ต้องเร่งดำเนินการ

1. ให้ผู้บริหารสถานศึกษาปรับกระบวนการทำงานใหม่ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่นติดตามข่าวสารข้อมูลให้ทันต่อเหตุการณ์
2. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน มีความตั้งใจ มุ่งมั่น ความรับผิดชอบเป็นเลิศ ทำงานเต็มเวลา และตรงเวลาเสมอ ตั้งใจให้บริการ มุ่งความสำเร็จของงาน
3. รับผิดชอบการบริหารงบประมาณ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลงานคุ้มกับงบประมาณ ผู้ปฏิบัติดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การสร้างงานในสถานศึกษา หางานให้นักเรียนทำ สร้างรายได้กลับมาเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่าย ให้นักเรียนมีความรู้เพื่อทำงานได้ ทำงานได้มาตรฐาน
5. พิจารณาหาแนวทางในการวัดประเมินผลนักเรียน เพื่อประหยัดงบประมาณ โดยเน้นคุณภาพ
6. ดำเนินการกิจการ 5 ส. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของสถานศึกษา (สะอาด, สะดวก, สะอาด, สุขลักษณะ, สร้างนิสัย)

พฤติกรรมความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย

การบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัยในโรงงาน มีความสำคัญต่อสถานศึกษามาก ที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทฤษฎีการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัย มีผู้นำไปใช้ได้ผลแล้ว มีหลายระบบตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูงประสิทธิภาพของการดำเนินการก็แตกต่างกัน

พวยอม วงศ์สารศรี (2531, หน้า 21-41) ได้กล่าวว่า การบริหารหรือการจัดการ คำสองคำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน แต่นิยมใช้แตกต่างกันบ้าง ซึ่งการจัดการจะใช้ในหน้าที่ของผู้บริหารระดับสูง ในด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุมในองค์กรการธุรกิจ เนื่องจากการบริหารหรือการจัดการ เป็นการใช้นุ้บุคคลทำงานให้แก่องค์กรดังนั้นพฤติกรรมมนุษย์จึงมีบทบาทสำคัญมากต่อการบริหารองค์การ ซึ่ง ฟอลเลท (Follet M.Parker อ้างใน พวยอม วงศ์สารศรี, 2531, หน้า 40) พยายามสร้างปรัชญาการบริหารที่อยู่บนพื้นฐานของสังคมที่มีการผลิต ผู้บริหารต้องกระตุ้นให้คนงานรู้สึกอยากทำงาน คิดว่างานที่ทำมีความสุข ฟอลเลท พบว่า สิ่งสำคัญในการบริหาร คือ การประสานงานโดยเชื่อว่า การประสานงานก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคนงาน

และฝ่ายผู้บริหาร และเป็นการจูงใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย มนุษย์มีความต้องการในขั้นสูง ถ้าความต้องการในขั้นต้นได้รับการตอบสนองเสียก่อน ดังนั้น ผู้บริหารต้องตระหนัก และให้ความสนใจเรื่องความต้องการของมนุษย์เพื่อช่วยให้องค์กรประสบผลสำเร็จไปด้วยดี

การจัดการด้านความปลอดภัย เป็นขบวนการที่ผู้บริหารนำมาใช้ในการดำเนินงานด้านความปลอดภัย เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานด้านความปลอดภัยนั้น พลอริโอ แอลลิส และสแตฟฟอร์ด (อ้างใน อติเทพ เบี้ยวรรจง, 2538, หน้า 15) ได้แบ่งการจัดการเป็น 4 กลุ่ม

1. การบริหารงานด้านความปลอดภัยโดยมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้
  - 1.1 ร่างนโยบายและแนวปฏิบัติในเรื่องความปลอดภัย
  - 1.2 จัดให้มีบริการด้านการรักษาพยาบาลในสถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงการจัดส่งไปยังสถานพยาบาล
  - 1.3 จัดให้มีการบริการตามความจำเป็นของเด็กพิเศษ
  - 1.4 จัดทำบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน
  - 1.5 จัดให้มีการรายงานอุบัติเหตุอย่างมีระบบ
  - 1.6 จัดให้มีการสืบสวนและวิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อเป็นข้อมูลในการป้องกันในอนาคต
  - 1.7 จัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับการส่งเสริมความปลอดภัย
  - 1.8 จัดการด้านการคมนาคมภายในโรงงานให้ความปลอดภัย
  - 1.9 พยายามชักชวนให้รักษากฎ ระเบียบ และสร้างความพึงพอใจ สร้างขวัญและกำลังใจอย่างเหมาะสม
  - 1.10 จัดทำอุบัติเหตุให้กับคณะครู-อาจารย์และนักศึกษา
  - 1.11 จัดให้มีระบบความปลอดภัยอย่างเพียงพอเพื่อคุ้มครองนักเรียน คณะครู-อาจารย์ สถานที่และทรัพย์สิน เป็นต้น
2. การบริการด้านความปลอดภัย ถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงการรักษาความปลอดภัยในสถานศึกษา เช่น โครงการป้องกันอัคคีภัยในสถานศึกษา โครงการให้ความช่วยเหลือในเหตุฉุกเฉิน เป็นกิจกรรมต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบมีวัตถุประสงค์หลักของกระบวนการความปลอดภัยในสถานศึกษา

3. การให้คำแนะนำด้านความปลอดภัยโดยเน้นทางด้านพฤติกรรมของนักเรียนในเรื่องความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยมีการวางแผนแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านนี้ในห้องเรียน การวางแผนที่ดีเกี่ยวกับการเรียนการสอนจะช่วยให้โครงการรักษาความปลอดภัยสัมฤทธิ์ผลดี มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยต้องทราบความต้องการ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ การให้คำแนะนำด้านความปลอดภัยสามารถทำได้ดังนี้

3.1 การสอนโดยตรง หลักสูตรที่มีการให้คำแนะนำโดยตรง ถือว่าเป็นขบวนการเรียนการสอนที่ให้ผลมากที่สุด วิชาความปลอดภัยในงานอุตสาหกรรมเป็นวิชาหนึ่ง แยกออกจากวิชาอื่น ๆ โดยอาศัยครู-อาจารย์ ที่ผ่านการอบรมด้านความปลอดภัยมาสอนโดยตรงจึงจะได้ประโยชน์สูงสุดโดยผู้สอนจะได้สร้างทัศนคติที่ดี ตลอดจนพฤติกรรมที่นำไปสู่ความปลอดภัยในโรงฝึกงาน

3.2 การสร้างความสัมพันธ์ คือ นำแผนการของความปลอดภัยไปสอดแทรกเพิ่มเติมเข้ากับวิชาอื่น ๆ จุดประสงค์เพื่อปรับความปลอดภัยเข้ากับหลักสูตรทั้งหมดของสถานศึกษา ความสนใจ ความสามารถในการเข้าใจของนักเรียนเสียก่อน การทำแผนควรเป็นแผนที่สามารถ

3.3 การผสมผสาน เป็นการรวมหรือสร้างความสัมพันธ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ในสถานศึกษาให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยทั้งหมด โดยมีการเรียนการสอนและการแนะนำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความปลอดภัย มีทักษะต่างๆ เพื่อความปลอดภัยและมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการทำงาน บรรลุจุดประสงค์ที่สถานศึกษาต้องการ

4. สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ชีวิตที่ปลอดภัยนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางเคมี สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยาสังคมที่เราอยู่อาศัย โครงการความปลอดภัยจะต้องสร้างและดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอันตราย

การแก้ปัญหาอุบัติเหตุหรือการป้องกันอุบัติเหตุในสถานศึกษาเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหาร และบุคลากรของสถานศึกษา ต้องบำรุงรักษาให้สถานศึกษาปลอดภัยจากอุบัติเหตุ มีการจัดเครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสม มีการระบายอากาศ มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีการตรวจสอบสม่ำเสมอ จะช่วยป้องกันอุบัติเหตุได้เป็นอย่างมาก

สาเหตุของอุบัติเหตุและการป้องกันอุบัติเหตุ

สาเหตุของอุบัติเหตุ เฮนริช (Heinrich อ้างใน วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ และวิฑูรย์ สิมะโชคดี, 2539, หน้า 20) สรุปเหตุสำคัญของการเกิดอุบัติเหตุเป็น 2 ประการ ได้แก่ การกระทำที่ไม่ปลอดภัย และสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย เช่นเดียวกับ ชัยยุทธ ขวลิตนธิกุล (2535, หน้า 15) ได้กล่าวว่า ปัจจัยของการประสบอุบัติเหตุในการทำงานมี คนกับสิ่งแวดล้อมการทำงาน และอุบัติเหตุจากการทำงานสำหรับ พิชัย ทองประยูร (2530, หน้า 32) ได้สรุปสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ ที่สำคัญมี 2 ประการ

1. คนหรือผู้ปฏิบัติงาน หรือนักศึกษาที่ฝึกปฏิบัติงานในโรงงานจากสถิติสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุ 90% เกิดจากคน เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานที่มาร่วมกันหรือปฏิบัติงานร่วมกัน โดยธรรมชาติ ย่อมมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะ พื้นฐานความแตกต่างที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุในขณะที่ปฏิบัติงาน เช่น

1.1 พฤติกรรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ การแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะที่สืบเนื่องมาจากพื้นฐานหลายอย่าง เช่น จิตใจ อารมณ์ นิสัย สิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมเฉพาะบุคคล ที่ไม่พึงประสงค์แสดงออกมาในขณะที่ปฏิบัติงาน เช่น ชอบฝ่าฝืนกฎข้อบังคับ นิสัยไม่เหมาะกับงาน ไม่รอบคอบ ชอบเสียงประมาทเล็กน้อย ฯลฯ

1.2 ขาดความรู้ซึ่งวิธีการส่งเสริมความปลอดภัยในการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง คือ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความรู้ คือ รู้ในวิชาชีพในสภาวะทฤษฎีที่นำไปสู่การปฏิบัติงานและประพฤติเป็นประจําจนทำให้เกิดความชำนาญ มีความรู้ในกฎระเบียบความปลอดภัยเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของแต่ละหน่วยงานจะแตกต่างกันตามความเหมาะสมของหน่วยงานนั้น ๆ การขาดความรู้มากจากสาเหตุต่างๆ เช่น ผู้ปฏิบัติงานทำงานผิดหน้าที่หรือเข้าไปก้าวภายในส่วนของงานที่ตนไม่ได้รับผิดชอบ

1.3 สภาพร่างกาย หมายถึง ความไม่พร้อมของร่างกายที่จะปฏิบัติงานที่มีสาเหตุจากความเหน็ดเหนื่อย อ่อนเพลีย ง่วงนอน ขนาดร่างกายไม่เหมาะกับงาน อากาศมีนเมาจากสิ่งเสพติดต่าง ๆ ไม่มีอุปกรณ์นิรภัยส่วนบุคคล แต่งกายไม่รัดกุมหรือไม่เหมาะกับงาน ฯลฯ

1.4 จิตสำนึก ซึ่งเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพเฉพาะบุคคลให้แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะต่าง ๆ ผู้ปฏิบัติงานที่มีจิตสำนึกที่ดี ขณะปฏิบัติงานก็จะมีจิตสำนึกนั้นช่วยปฏิบัติงานด้วยความปลอดภัย จิตสำนึกที่ดีจะเกิดขึ้นได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องสร้างขึ้นเอง จากเหตุผลภายนอกเป็นตัวกระตุ้น เช่น ขณะปฏิบัติงานต้องระลึกถึงความปลอดภัยของตนเอง ของเพื่อนร่วมงาน ของทรัพย์สินของหน่วยงาน และความปลอดภัยต่อสาธารณะในบริเวณหน่วยงาน

2. สิ่งแวดล้อมหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้างทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมีความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต เช่น ตัวอาคารโรงฝึกงาน เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เครื่องจักรกลสภาพต่าง ๆ ภายในโรงฝึกงานและรวมถึงผู้ปฏิบัติงาน ถ้าสิ่งแวดล้อมเกิดบกพร่องจะมีอิทธิพลทำให้เกิดปัญหาลูกโซ่ต่อเนื่องได้ในหลาย ๆ รูปแบบ สิ่งแวดล้อมในโรงฝึกงานแบ่งได้ 4 ประเภท

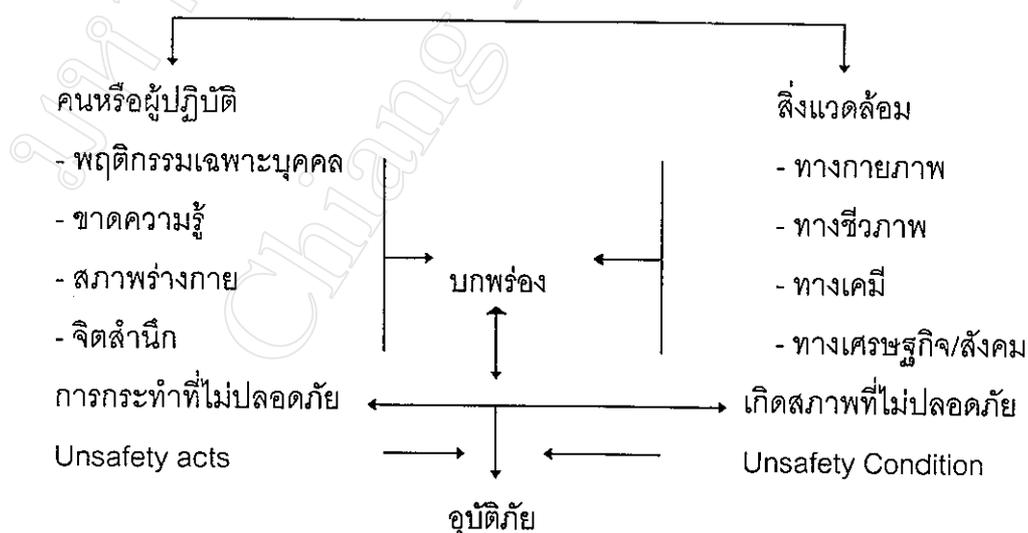
2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่เป็นตัวอาคาร แสงสว่าง อุณหภูมิ เครื่องมือประกอบการทำงาน ฯลฯ

2.2 สิ่งแวดล้อมทางเคมี หมายถึง พวกวัตถุพิษ ผลผลิต ผลพลอยได้ และของเสียในรูปก๊าซ เขม่า ไอระเหย ฯลฯ

2.3 สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ หมายถึง พวกเชื้อโรคที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยทำให้สภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะปฏิบัติงานย่อยเกิดอุบัติเหตุได้

2.4 สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานงานที่ซ้ำซาก การทำงานที่ไม่เหมาะสมกับความสามารถ ฯลฯ

ปัจจัยการเกิดอุบัติเหตุในโรงงาน

แผนภาพประกอบ 1 แสดงสาเหตุของอุบัติเหตุจากการทำงาน

จากแผนภาพการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานโดยทั่วไป มีสาเหตุมาจากความผิดพลาดของการจัดการและสภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่ไม่เหมาะสมแล้วก่อให้เกิดสาเหตุโดยตรง คือ การปฏิบัติงานที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Acts) และสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Conditions) ซึ่งอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั้นอาจเป็นการทำงานไม่ถูกขั้นตอน การหยอกล้อกันเล่นขณะปฏิบัติงาน ทำให้เกิดการพลัดตกหกล้ม การถูกตี หรือถูกหนีบ ติดอยู่ระหว่างวัตถุ เป็นต้น ผลของอุบัติเหตุอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและร่างกาย บางรายอาจพิการหรืออาจเสียชีวิตได้

จุดสำคัญของการกระทำที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Acts)

1. ความต้องการจะประหยัดเวลา ซึ่งบางครั้งการทำงานที่ให้ความปลอดภัยอาจจะใช้เวลาทำมากกว่าทำงานวิธีที่ไม่ผู้จะปลอดภัย จึงทำให้บางคนอาจเลือกวิธีหลัง คือ ใช้เวลาน้อยโดยไม่คำนึงถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้น ไม่คิดถึงผลเสียที่จะตามมา จึงรีบทำให้เสร็จ เพื่อมีเวลาพักมาก ๆ
2. ความต้องการประหยัดแรงงาน ซึ่งข้อนี้จะชี้ให้เห็นถึงความเกียจคร้านเพราะการทำงานอย่างปลอดภัยอย่างถูกวิธีอาจมีอะไรก็จึกมากกว่าการทำอย่างขอไปที เช่น การใช้เครื่องมือผิดกับขนาด การทำนั้งร้านที่ไม่ดีพอ
3. ความที่ต้องการทำงานอย่างสบายวิธีการทำงานอย่างปลอดภัย อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้ร่างกายไม่สบายเหมือนธรรมชาติ เช่น ต้องสวมถุงมือ สวมแว่นตา เป็นต้น คนทำงานมักจะไม่เห็นความสำคัญโดยอ้างว่าไม่เคยชิน ผู้ทำงานด้วยตาเปล่ามือเปล่าดีกว่า ซึ่งจะเป็นสาเหตุก่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่ไม่ปลอดภัยได้
4. ความไม่พอใจในงานที่ทำ หากคนทำงานเกิดไม่พอใจงานที่ตนปฏิบัติอยู่การทำงานอย่างไม่เต็มใจก่อให้เกิดการกระทำที่ไม่ปลอดภัยมากกว่าคนที่ทำงานที่ตนชอบและพอใจในงานของตน พอใจในผู้ร่วมงานและสถานที่ทำงาน

จุดสำคัญของสภาพที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Conditon)

1. การออกแบบที่ไม่ดี โดยปกติสภาพที่ไม่ปลอดภัยนี้จะอยู่ในเครื่องจักรหรือเครื่องใช้ คนออกแบบบางครั้งก็ไม่นึกถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้นำไปใช้ ซึ่งกว่าจะทำการแก้ไขก็อาจจะมีคนได้รับบาดเจ็บไปแล้ว ดังนั้นควรจะมีการตรวจดูเครื่องใช้ทั้งเก่าและใหม่ เพื่อหาสาเหตุสามารถทำให้เกิดความปลอดภัยในเวลาใช้และพยายามหาทางแนะนำ และทำการปรับปรุงให้ปลอดภัยเสมอ
2. การแก้ไขดัดแปลงโรงงาน ซึ่งวิศวกรมักจะแก้ไขดัดแปลงโดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการทำงานมากกว่าทางด้านความปลอดภัย ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยจึงควรสนใจในโรงงานที่จะทำการเปลี่ยนแปลงและตรวจดูว่าจะปลอดภัยต่อการทำงานหรือไม่

3. ของใช้ที่ใช้ประจำ มีเครื่องมือ สายพาน สายไฟ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้หากใช้นานๆ ก็จะทำให้เกิดการสึกหรอหรือเสื่อมคุณภาพ ซึ่งสามารถควบคุมได้โดยการตรวจดูสม่ำเสมอ และทำการแก้ไขหากเห็นว่าถ้าทิ้งไว้จะไม่ปลอดภัย

4. การกระทำของคนงาน การกระทำของคนงานอาจจะก่อให้เกิดสภาพที่ไม่ปลอดภัยโดยสิ่งที่เขาทำหรือกำลังจะทำนั้น เขาควรจะให้ความรับผิดชอบทางด้านความปลอดภัยด้วย เช่น

4.1 อาจนำเอาส่วนที่ป้องกันออกไปแล้วไม่นำมาใส่อย่างเดิม

4.2 วางของไม่อยู่ในลักษณะนี้

4.3 บรรทุกของหนักเกินไป

5. การบำรุงรักษา ควรทำการบำรุงรักษาเครื่องจักรอยู่เสมอ เปิดที่ป้องกันเมื่อถึงคราวจำเป็น ลองเดินเครื่อง ตรวจสอบดูตามแห่งที่ต้องการตรวจ ซึ่งจะช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุลงไปได้

การป้องกันอุบัติเหตุ

การป้องกันอุบัติเหตุเป็นงานที่ผสมผสานกันทั้งด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และศิลปศาสตร์ หลักสำคัญของ การป้องกันอุบัติเหตุ คือ การควบคุมรวมถึงการป้องกัน และปรับปรุงแก้ไข รวมถึงการบรรเทาภัยที่เกิดขึ้นด้วย องค์ประกอบสำคัญที่เกิดให้เกิดอุบัติเหตุ คือ การกระทำที่ไม่ปลอดภัย และสถานที่ที่ไม่ปลอดภัย ดังนั้นการควบคุมการทำงานของเครื่องใช้ เครื่องจักรต่าง ๆ และควบคุมสภาพแวดล้อมต่างๆ ในการทำงาน โดยอาศัยพื้นฐานด้านความรู้ทัศนคติ และความสามารถของบุคคลคือ หลัก 3 ประการดังนี้

1. การให้ความรู้ (Education)

2. การป้องกันและแก้ไขทางวิศวกรรม (Engineering)

3. การบังคับการ (Enforcement)

อำพล ชี้อตรง และคนอื่น ๆ (2530, หน้า 25) กล่าวว่า การป้องกันอุบัติเหตุ ผู้ปฏิบัติงานต้องยอมรับหลักเบื้องต้นของความปลอดภัยในการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง ความปลอดภัยของผู้ร่วมงาน ความปลอดภัยต่อสาธารณะและความปลอดภัยต่อทรัพย์สินของหน่วยงาน ต้องศึกษาหลักเกณฑ์ข้อปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยและนำไปใช้ ทุกคนควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน เช่น ชุดปฏิบัติงานต้องถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษาที่กำหนดให้และใช้เครื่องป้องกันอันตรายทุกครั้ง ฉะนั้นแก่นักศึกษามีทัศนคติที่ดี มีจิตสำนึกต่อความปลอดภัยแล้วจะสามารถช่วยลดอุบัติเหตุได้อย่างมาก

การป้องกันอุบัติเหตุให้ประสบผลสำเร็จ กัญจน์ นาคาบดี (2527, หน้า 41-43) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญในการดำเนินการป้องกันอุบัติเหตุควรมีองค์ประกอบสำคัญ คือ

1. ทิศนคติต่อความปลอดภัย (Safety Attitudes)
2. องค์กรและบุคลากรด้านความปลอดภัย (Safety Organization & Personnel)
3. นโยบายด้านความปลอดภัย (Safety Policy)
4. ผู้แทนด้านความปลอดภัย (Safety Representative)
5. คณะกรรมการความปลอดภัย (Safety Committee)
6. กิจกรรมความปลอดภัย (Safety Activities)
7. การฝึกอบรมความปลอดภัย (Safety Training)

กระจำง ทิวะสะศิริ (2527, หน้า 1-8) ได้กล่าวการควบคุมป้องกันและลดจำนวนอุบัติเหตุในอนาคตให้ลดจำนวนการเกิดอุบัติเหตุลง จึงต้องมีมาตรการในการป้องกันอุบัติเหตุที่ดี ประกอบด้วยมาตรการหลัก ดังนี้

1. Education หมายถึง การให้การศึกษาอบรม การให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนให้พ้นจากอุบัติเหตุ และ หรือการหลีกเลี่ยงการเกิดอุบัติเหตุเพื่อให้ประชาชนตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่ทั่วไปมีความรู้ในเรื่องการป้องกันตนเองจากอุบัติเหตุได้ และมีจิตสำนึกของความปลอดภัย

2. Enforcement ได้แก่ การออกกฎระเบียบบังคับต่าง ๆ เพื่อนำมาให้ทุกคนปฏิบัติตาม

3. Engineering ได้แก่ การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความปลอดภัย เช่น การออกแบบโครงสร้างให้แข็งแรง

4. Economies การลงทุนเพื่อความปลอดภัย จะเป็นกำไรคือคุ้มค่านมหาศาล

5. Ethics หมายถึง การสร้างหรือจัดให้มีระบบความปลอดภัยเป็นหลักกรรมหรือการทำบุญอย่างหนึ่ง อย่างน้อยจะเป็นการเพิ่มขวัญ และกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน

6. Enthusiasm หมายถึง ความกระตือรือร้น ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง

พฤติกรรมความปลอดภัยในโรงฝึกงาน

การปฏิบัติงานในสถานที่ใด ๆ ก็ตามหรือในโรงงานต่าง ๆ ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรหรือโรงฝึกงานนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพตลอดจนมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ก่อนลงมือทำงานทุกครั้งจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเสมอ โดยยึดหลัก 3 ประการ

1. พฤติกรรมความปลอดภัยก่อนลงมือปฏิบัติงาน หมายถึง การคิดวิธีการป้องกันอันตรายเอาไว้ล่วงหน้า หรือการเตรียมตัว และการเตรียมวิธีการทำงาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยมีดังนี้

1.1 ต้องแต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงงาน และต้องสวมใส่ชุดฝึกงานตามที่โรงงานกำหนดให้เสมอ

1.2 ต้องใช้เครื่องมือป้องกันอันตรายทุกครั้งที่จะปฏิบัติงาน

1.3 ติดตั้งอุปกรณ์พร้อมทั้งตรวจสอบความเรียบร้อยพร้อมที่จะใช้งาน

1.4 บำรุงซ่อมแซมชิ้นส่วนที่หลุดหลวม และทำแผนป้องกันอันตรายปิดกั้น

1.5 ติดตั้งอุปกรณ์ปิดกั้นเพื่อความปลอดภัย

1.6 ติดตั้ง ประกอบเครื่องมือ เครื่องจักร และทำงานในจุดที่ปลอดภัยที่สุด

1.7 ห้ามใช้เครื่องมือ หรือเครื่องจักรที่ชำรุด

1.8 ห้ามใช้เครื่องมือ หรือเครื่องจักรก่อนเรียนรู้หรือได้รับอนุญาตจากผู้ควบคุม

1.9 ต้องศึกษาหาความรู้ความเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ข้อปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย และการนำไปใช้ หากสงสัยหรือไม่เข้าใจต้องสอบถามผู้รู้หรือผู้ควบคุมก่อนทุกครั้ง

1.10 ผู้ปฏิบัติงานต้องเข้าฟังการอบรมชี้แจงเรื่องความปลอดภัย รู้จักหน้าที่และ การปฏิบัติต่อเครื่องจักร เครื่องมืออย่างรัดกุมถูกต้อง

1.11 เมื่อสภาพร่างกายไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติต้องแจ้งผู้ควบคุมก่อน

1.12 ตรวจสอบสภาพระบบเครื่องอัดลม สายต่อ ข้อต่อต่าง ๆ ให้คงสภาพดี

1.13 จัดฉากปิดกั้นด้วยฉากป้องกันอันตราย เมื่อต้องทำงานร่วมกันกับเพื่อน

1.14 ก่อนปฏิบัติงานต้องอบรมชี้แจงในเรื่องความปลอดภัย และรู้จักหน้าที่ในการปฏิบัติต่อเครื่องมือ เครื่องจักรนั้นอย่างถูกต้อง

2. พฤติกรรมความปลอดภัยในขณะทำงาน

2.1 ต้องปฏิบัติตามระเบียบของโรงงานอย่างเคร่งครัด

2.2 มีการสวมใส่ชุดและอุปกรณ์ป้องกันกายที่เหมาะสมทุกครั้ง

2.3 ทำงานไปตามขั้นตอนที่ถูกต้อง

2.4 เข้าปฏิบัติงานและเลิกตามกำหนดเวลาของโรงฝึกงาน

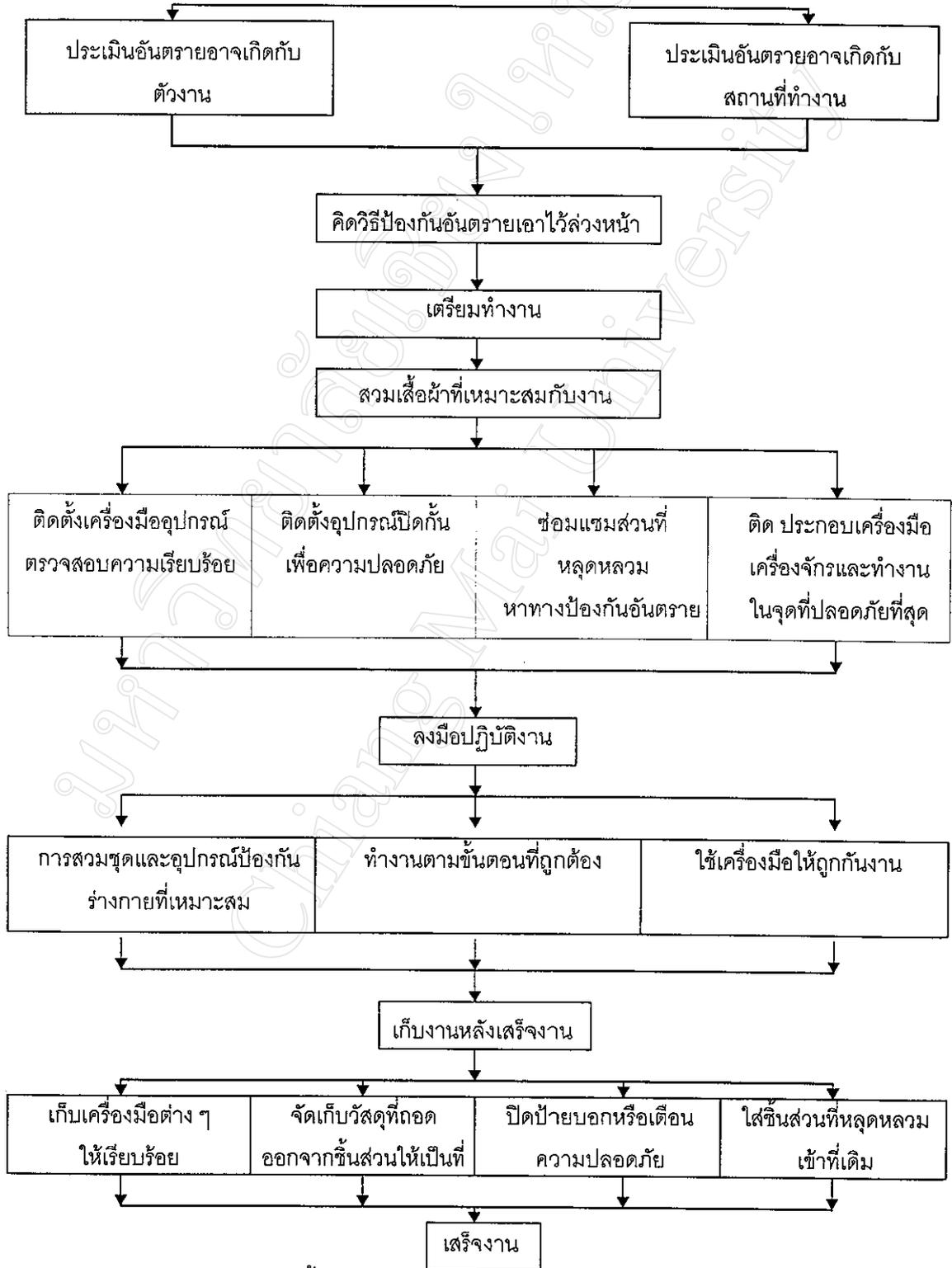
2.5 ปฏิบัติงานตามเครื่องหมาย หรือคำเตือนเกี่ยวกับความปลอดภัย โดยเคร่งครัด

2.6 ห้ามหยอกล้อ เล่นกัน หรือพูดคุยเสียงดังขณะปฏิบัติงาน

2.7 ห้ามนำเครื่องดื่มหรือนำอาหารเข้ามารับประทานในโรงฝึกงาน

- 2.8 นำเศษโลหะหรือขยะมูลฝอยทิ้งลงในภาชนะรองรับที่ทางโรงฝึกงานจัดไว้ให้
- 2.9 ถ้าได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยให้รายงานผู้ควบคุมทันที
- 2.10 ถ้าชิ้นงานเสีย หรืออุปกรณ์ชำรุด ให้แจ้งต่อผู้ควบคุมทันทีเพื่อหาทางแก้ไข
- 2.11 ห้ามนำเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงฝึกงานออกไปนอกโรงงาน
ก่อนได้รับอนุญาต
- 2.12 ห้ามโยนสิ่งของออกทางหน้าต่างโดยเด็ดขาด
- 2.13 ห้ามนำเครื่องมือใส่กระเป๋าชุดฝึกงานเพราะอาจทำให้เกิดอันตรายได้
- 2.14 ปฏิบัติด้วยความรอบคอบและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- 2.15 ปฏิบัติงานด้วยใจจดจ่อต่องานที่กำลังปฏิบัติหากใจลอย จิตใจฟุ้งซ่านย่อม
เกิดอุบัติเหตุได้
- 2.16 อย่าวางสิ่งของขวางทางเดินเพราะอาจทำให้เดินสะดุดล้มเกิดอันตรายได้
- 2.17 การปฏิบัติงานต้องเชื่อฟังผู้ควบคุมอย่างเคร่งครัด
- 2.18 ต้องสวมแว่นตาป้องกันเศษโลหะ รองเท้าสำหรับปฏิบัติ ถุงมือเมื่อต้อง
ปฏิบัติงานที่มีความคมเพราะอาจบาดมือได้
- 2.19 ไม่ใช่เครื่องมือที่ไม่มีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายโดยเด็ดขาด
- 2.20 อย่าประมาทในการใช้เครื่องจักรกลเป็นอันตราย
- 2.21 อย่าใช้งานเกินกำลังของเครื่องจักร และต้องหมั่นตรวจดูสภาพความแข็งแรง
ในการติดตั้ง
3. พฤติกรรมความปลอดภัยหลังเสร็จงาน
- 3.1 ปิดสวิทช์ไฟทุกครั้งหลังเลิกปฏิบัติงาน
- 3.2 บำรุงรักษาทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อมจะใช้งานครั้งต่อไป
- 3.3 จัดเก็บเครื่องมือต่าง ๆ ให้เรียบร้อยเมื่อปฏิบัติงานเสร็จแล้ว
- 3.4 ก่อนออกจากโรงงานต้องแน่ใจว่าเครื่องจักรทุกเครื่องหยุดทำงานแล้ว
- 3.5 จัดเก็บวัสดุที่ถอดออกจากชิ้นส่วนให้เป็นที่เป็นทาง
- 3.6 ปิดป้ายบอกหรือเตือนความปลอดภัย
- 3.7 ใส่ชิ้นส่วนที่หลุดหลวมเข้าที่เดิมแล้วแจ้งต่อผู้ควบคุมให้ทราบ
- 3.8 กรณีเครื่องจักร เครื่องมือชำรุดต้องแจ้งให้ผู้ควบคุมทราบ
- 3.9 ขจัดสิ่งสกปรก คราบน้ำมันที่พื้นภายหลังการปฏิบัติงาน

ก่อนลงมือทำงานทุกครั้ง
ต้องมีอัฒโนทัศน์และพฤติกรรมความปลอดภัยไว้เสมอ

แผนภาพประกอบ 2 แสดงขั้นตอนการปฏิบัติงาน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความปลอดภัย

พรเพ็ญ พิพัฒน์ธีรภาพ (อ้างใน อดิเทพ เบี้ยวบรรจง, 2538, หน้า 21-23) กล่าวว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้านใดด้านหนึ่ง เช่น พฤติกรรมความปลอดภัยต้องอาศัยความพยายามให้แต่ละบุคคลเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองของแต่ละบุคคล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน เพราะว่าพฤติกรรมนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสะสมมาตั้งแต่เด็ก อีกประการหนึ่งพฤติกรรมของบุคคลนั้นถูกควบคุมและหล่อหลอมด้วยสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมจากของเดิมไปสู่ของใหม่จำเป็นต้องสร้างองค์ประกอบทั้งทางจิตวิทยา และสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติของตน หมายความว่า จะต้องให้ความรู้ความเข้าใจกระตุ้นชักจูง และชี้ให้เห็นประโยชน์ และโทษของการปฏิบัติทางด้านสุขภาพและปลอดภัยโดยให้ผู้เรียนเข้าใจพฤติกรรมของตนเองได้เริ่มปฏิบัติและควบคุมให้เป็นไปตามทางที่ตั้งไว้ตามขั้นตอนดังนี้

ก่อให้เกิดความเชื่อถือถึงข้อดี/ข้อเสียของการปฏิบัติ

(Internalization)

ก่อให้เกิดความตั้งใจใฝ่พฤติกรรม

(Intention to Act)

การเปลี่ยนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

(Action)

การควบคุมดูแลตนเอง

(Self Control)

แผนภาพประกอบ 3 กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง

ตามแนวความคิดเห็นนี้ยึดหลักว่าพฤติกรรมดั้งเดิมของบุคคลเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้และสามารถปรับปรุงแก้ไข พัฒนาให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ได้ โดยระบบการเรียนรู้ หากได้รับการพัฒนาด้วยแรงกระตุ้นที่เหมาะสม ก็สามารถคุมพฤติกรรมของตนเอง ให้ปฏิบัติในทิศทางที่ถูกต้องได้ ซึ่งกลวิธีจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความปลอดภัย ได้นั้นประกอบด้วย

1. การเตือนความจำ (Reminders) เป็นวิธีการสร้างกระตุ้นให้นักเรียนปฏิบัติด้านความปลอดภัย การเร่งเร้า การกระตุ้นเตือนความจำอยู่เสมอ เป็นการเสริมสร้างทัศนคติและพัฒนาบุคลกรอย่างหนึ่ง เช่น การติดแผ่นป้าย หรืออาจเป็นรูปป้ายเตือนให้ระมัดระวัง

2. การนำสู่พฤติกรรมใหม่ (Tailoring the Behavior) เป็นการวางแนวทางพฤติกรรมที่จะให้นักศึกษาปฏิบัติให้สอดคล้องกับนิสัย เช่น การกำหนดเขตอันตราย

3. การวางกรอบพฤติกรรม (Shaping) เช่น การให้รางวัล ประกาศชมเชยเมื่อนักศึกษาได้ปฏิบัติตามพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ไม่ทำผิดกฎระเบียบที่กำหนดไว้ เป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจการปฏิบัติงานด้วยความปลอดภัย

4. การให้คำมั่นสัญญา (Contingency Contract) เป็นการให้คำมั่นสัญญาระหว่างครูกับนักศึกษา หรือนักศึกษากับกลุ่มสมาชิกในห้องเรียนเดียวกัน ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมกัน

5. การควบคุมตนเอง (Self-Monitoring) เป็นการให้นักศึกษาตรวจสอบพฤติกรรมตนเองแล้วนำมาสรุป เปรียบเทียบกับมาตรฐานว่าการปฏิบัติต้องทำอะไร แก้ไข ปรับปรุง จึงจะบรรลุเป้าประสงค์ที่ต้องการ

อัตมโนทัศน์

ความหมายของอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) นักวิชาการได้แยกความหมายระหว่างตน (Self) และมโนทัศน์ (Concept) ไว้ดังนี้

Combs & Snygg (1959 อ้างใน อัมไพ ศิริพิพัฒน์, 2515) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าตน (Self) คือวิถีทางที่ตนของตนเองเป็นภาพรวม (Gestalt) ของความนึกคิดเกี่ยวกับตนทั้งหมด ทั้งนี้รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่คนอ้างถึง "I" หรือ "me" ทุกสิ่งทุกอย่างนี้รวมถึงร่างกาย บุคลิกภาพ สติปัญญา ความสามารถ นิสัยใจคอ ฯลฯ ตัวอย่างเช่น ฉันเป็นคนอ้วน เป็นต้น เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นรวมทั้งหมดทั้งร่างกาย บุคลิกภาพ สติปัญญา ความสามารถ นิสัยใจคอ ฯลฯ

ส่วนคำว่า มโนทัศน์ (Concept) ในพจนานุกรมสังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2524 ได้บัญญัติไว้ว่า หมายถึง ความคิดรวบยอด ภาพในใจ หรือ แบบของความคิดที่เป็นตัวแทนสิ่งของทั้งประเภท เช่น แมว เป็นมโนภาพของแมวทั้งหมด ถึงแม้แมวแต่ละตัวอาจไม่เหมือนกัน เป็นต้น

อัตมโนทัศน์ (Self-Concept) หมายถึง ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเป็นส่วนหนึ่งของตน เป็นส่วนที่เป็นแก่นแท้และเป็นคุณลักษณะประจำตัวของคน อัตมโนทัศน์เกิดจากการเรียนรู้ จากการสังเกตและประสบการณ์ของตนในสถานการณ์เรื่องภาวะต่าง ๆ รวมทั้งเกิดจากปฏิกริยาของผู้อื่นที่มีต่อตน และจะมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปเรื่อยๆ และองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ ระดับการพัฒนาทางร่างกายจิตใจสติปัญญาและบทบาททางสังคม (อำไพ ศิริพิพัฒน์, 2515) นักวิชาการไทยมีการใช้ภาษาไทยแตกต่างกันออกไป เช่น ความคิดเกี่ยวกับตน อัตมโนทัศน์ อัตมโนภาพ ซึ่งราชบัณฑิตยสถานยังไม่ได้บัญญัติศัพท์ไว้โดยตรง นักวิชาการได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ไว้แตกต่างกันไปดังนี้

Wylie (อ้างใน สุสันดา ยิ้มแย้ม, 2533, หน้า 17) ให้ความหมายอัตมโนทัศน์ว่าเป็นการแสดงถึงผลรวมของความรู้สึกนึกคิด และการรับรู้ที่ลึกซึ้งและซับซ้อนที่บุคคลมีต่อตนเอง ส่วน Snygg & Combs (1959 อ้างใน สุสันดา ยิ้มแย้ม, 2533 หน้า 7) เชื่อว่าอัตมโนทัศน์เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองซึ่งการรับรู้เกี่ยวกับตนเองนี้จะมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับ ครีเวอ (Driever, 1976 อ้างใน มณีภรณ์ โสมานุสรณ์, 2536, หน้า 19) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ หมายถึงองค์ประกอบของความเชื่อ และความรู้สึกของบุคคลอื่น ๆ และพฤติกรรมโดยตรงของบุคคลนั่นเอง ส่วน แพทริส (Mattheis, 1982 อ้างใน ลำเนาวิ เรื่องยศ, 2535, หน้า 10) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์เป็นนามธรรมที่รวมถึงการรับรู้ความรู้สึก ความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง ตลอดจนท่าทางบุคลิกภาพเจตคติ ค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมความสามารถ และการประเมินคุณค่าของลักษณะเหล่านั้น คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers อ้างใน สุสันดา ยิ้มแย้ม, 2533, หน้า 8) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีที่สำคัญคนหนึ่งในการพัฒนาทฤษฎีว่าด้วยอัตตาและบุคลิกภาพให้ความหมายเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ว่าเป็นระบบโครงสร้างของการรับรู้ทัศนคติ ความรู้สึก ความเข้าใจ การยอมรับ และการประเมินเกี่ยวกับตนเองของบุคคล จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล และยังสรุปว่าอัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่บุคคลพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่และวัยชราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งด้านดี และด้านไม่ดี ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของแต่ละบุคคลและสิ่งแวดล้อมในสังคมตั้งแต่วัยเด็กซึ่งมีผลต่อความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

จากที่กล่าวทั้งหมดข้างต้นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์จากนักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวตะวันตกทั้งหมด ในส่วนของนักศึกษาของประเทศไทยก็ได้มีหลายท่านที่ได้กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ สุรางค์ โค้วตระกูล (2541, หน้า 424) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ คือ การรับรู้ตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสติปัญญา ความคิด ความสามารถของทักษะต่าง ๆ รวมทั้งรูปร่าง ลักษณะทางด้านร่างกาย เสาวนีย์ บุญสูง (2542, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ คือ ความเชื่อ เจตคติความรู้สึกนึกคิดต่อตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการสะสมประสบการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยที่การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตัวเราส่งผลถึงพฤติกรรมที่แสดงออกมาของแต่ละบุคคล พรรณี ข.เจนจิต (2530, หน้า 182) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ คือ อัตตา (Self) และจิตสำนึก (Ego) มีความหมายในลักษณะเป็นเจตคติ ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ เป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์เรียนรู้ในอดีตที่มีผลกระทบต่อการปรับตัว และกำหนดพฤติกรรมของบุคคล พรรณทิพย์ เกษะนันท์ (2517, หน้า 56) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่าเป็นความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองเป็นส่วนหนึ่งของตน เป็นคุณลักษณะประจำตัวของคนที่คิดว่าเป็นตัวเขาตลอดเวลาทุกสถานที่ สุวิน คล้ายรามัญ (2528, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองทั้งในร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับหรือเกี่ยวข้องทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกับผู้อื่นรู้สึกต่อตน เพราะบุคคลอาจจะมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเองที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงได้ มยุรี สิงโทธราช (2536, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ไว้ว่าเป็นการรับรู้ และเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเอง ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย และด้านลักษณะนิสัยของตน ซึ่งอาจเป็นการรับรู้ทั้งทางที่ดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่เขาได้มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือสภาพแวดล้อมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอาจคาดคิดเอาไว้ถึงอนาคต ราชนัน เหล่ารักผล (2540, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ว่าเป็นภาพรวมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจดีหรือไม่ดีก็ได้ อาจตรงกับความเป็นจริง หรือไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ แต่ถึงอย่างไรอัตมโนทัศน์จะต้องเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกมาของแต่ละบุคคล

โดยสรุปแล้วอัตมโนทัศน์เป็นภาพของบุคคลที่แต่ละบุคคลจะมองตนเอง เป็นภาพพจน์ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม และเจตคติบุคคลต่อตนเองในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ

ความสำคัญของอัตมโนทัศน์ หรือ “ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง”

1. มีผลต่อพฤติกรรมที่ตนเองแสดงออกมา จากผลของการวิจัย พบว่า คนที่มีอัตมโนทัศน์ที่ดี มักจะมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนคนที่มีอัตมโนทัศน์ไม่ดี ก็จะมองผู้อื่นในแง่ร้าย นอกจากนั้นบางคนก็มีท่าทางที่คนอื่นเห็นแล้วขัดเคืองตา ยะโส โอหัง บางคนสุภาพ บางคนก้าวร้าว ก็ขึ้นอยู่กับอัตมโนทัศน์ของเขา ถ้าตัวตนในความเป็นจริง (Real Self) ของคนไม่สอดคล้องกับตัวตนตามอุดมคติ (Ideal Self) แล้วคนมักจะมีปัญหา หรือความคับข้องใจขึ้น เช่น บางคนคิดว่าตนเองเก่งมากแต่ในความจริงเรียนไม่ค่อยเก่ง ผลการเรียนไม่ค่อยดี เขาจะเกิดความเครียดแล้วคิดว่าครูผู้สอนมีอคติ เช่นนี้เป็นต้น

2. ช่วยให้เข้าใจพยากรณ์ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่นได้ นับว่าเป็นประโยชน์ของการทราบอัตมโนทัศน์ของตน (เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อครู ผู้ปกครอง จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ฯลฯ) ในวงการศึกษาถือว่าครูมีส่วนช่วยให้เด็กปรับตัวด้านการเรียน สังคม และอื่น ๆ เพราะครูมิใช่มีหน้าที่สอนอย่างเดียวแต่จะต้องช่วยให้เด็กเป็นผู้สามารถปรับตัวได้ (Well-Adjusted Person) ด้วย

3. การวัดและประเมินผลตนเอง คนทุกคนจะวัดและประเมินผลตนเองตลอดเวลาว่าตัวเราดีเด่น หรือด้อยกว่าคนอื่นอยู่เพียงใด ถ้ารู้สึกดี ก็เป็นสุขใจ หรือถ้าด้อยกว่าคนอื่นก็พยายามหาสิ่งที่ตนมีดีขึ้นมาอ้าง เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดปมเด่นขึ้นมา และรู้สึกเป็นสุขใจ แต่ถ้าคิดว่าตนด้อยกว่าผู้อื่นทุกทางก็เป็นปมด้อย มีความน้อยเนื้อต่ำใจตลอดเวลา และโดยปกติคนเรามักจะเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นเสมอ ทำให้ชีวิตไม่ค่อยมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์เป็นนามธรรมที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง รวมทั้งความคิดเห็นในด้านการประเมินตนเอง รวมทั้งด้านความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อ และการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่ทั้งหมด Jasmin & Trygstrup (1976 อ้างใน สมฤทัย จันทร์สูง, 2543, หน้า 18) นอกจากอัตมโนทัศน์จะเป็นผลรวมของการรับรู้ที่บุคคลดีต่อตนเอง ประกอบด้วย ความรู้สึก ความนึกคิด ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และการยอมรับเกี่ยวกับตนเองทั้งทางด้านรูปร่าง คุณลักษณะและความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะประจำตัวของแต่ละบุคคล อัตมโนทัศน์ยังเป็นผลมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งบุคคลที่มีความสำคัญต่อเขาในชีวิต เช่น บิดา มารดา ผู้เลี้ยงดู ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคล (กอบกุล พันธุ์เจริญวรกุล, 2531, หน้า 86-89)

พัฒนาการของอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์พัฒนาการมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม อัตมโนทัศน์พัฒนาการมาตั้งแต่เด็ก โดยเริ่มเมื่อเด็กรับรู้แยกแยะตนเองออกจากบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ที่สำคัญในวัยเด็ก ได้แก่ การได้รับความรัก ความอบอุ่น การทะนุถนอม เอาใจใส่จากบุคคลใกล้ชิดที่สุด คือ บิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดู ประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลในระยะต่อมา (Stuart & Sundeen อ้างใน ลำเนาวิ เรืองยศ, 2535, หน้า 13) เมื่อเติบโตขึ้นสังคมและสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของอัตมโนทัศน์ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์มากขึ้น อัตมโนทัศน์จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ ไม่มีขอบเขตและเวลาจำกัด อัตมโนทัศน์ มีการพัฒนาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งการพัฒนาแต่ละวัย มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. วัยทารก ช่วงเด็กปีแรกเกิดจึงเป็นช่วงสำคัญที่เด็กจะเริ่มพัฒนาอัตมโนทัศน์ว่า จะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ ถ้าประสบการณ์ในช่วงเด็กทารกเกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งเป็นคนดี และคนสำคัญเป็นไปอย่างดี เมื่อเด็กยอมรับเด็กก็จะเริ่มพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ในฐานะที่เป็นบุคคล การที่เด็กจะพัฒนาความรู้สึกที่จะรักผู้อื่นได้ ขึ้นอยู่กับความรัก และความเอื้ออาทร ที่เด็กได้รับ เด็กแต่ละคนจะรู้สึกว่าตนเองดี หรือไม่ดีนั้นบุคคลรอบข้างเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่ง เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของบุคคลที่มีความรู้สึกสำคัญต่อชีวิตของเด็ก และจะแทรกซึมเข้าสู่อัตมโนทัศน์ของเด็ก พฤติกรรมของบุคคลรอบข้างบางครั้งก่อให้เกิดอัตมโนทัศน์ในทางลบได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกไม่ค่อยดีต่อตนเอง ไม่มีความสามารถ ไม่มีคุณค่า Erickson (อ้างใน ราชัน เหล่ารักผล, 2540, หน้า 17) กล่าวว่า ความรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา

2. วัยก่อนเข้าโรงเรียนช่วงอายุ 3-5 ปี การพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวกมองเห็นตนเองเป็นผู้มีความสามารถ มีความเชื่อมั่นตนเอง ครูระดับอนุบาลสมควรเปิดโอกาสให้เด็กทดลองทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก แต่คอยช่วยเหลือห่าง ๆ กระตุ้นให้กำลังใจทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสามารถของเขา

Sulliran, Roger & Meda, Erickson (อ้างใน เสาวนีย์ บุญสูง, 2542, หน้า 18) ต่างมีความเห็นสอดคล้องว่า อัตมโนทัศน์มีผลมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นระยะที่เด็กกำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเด็กมาก สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยเฉพาะท่าทีของเพื่อนที่มีต่อเขามีผลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทางบวก หรือทางลบ

3. วัยเด็กเป็นช่วงที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ครูเป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวก เป็นช่วงที่เด็กต้องการการยอมรับจากครูมากที่สุด ครูจะต้องรู้วิธีที่จะกระตุ้นให้กำลังใจเด็กรู้สึกเป็นผู้ประสบความสำเร็จเกิดความขยันหมั่นเพียรอยากเรียน อยากร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ต่อไป

4. วัยรุ่น ช่วงของวัยรุ่นเป็นช่วงที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลอัตมโนทัศน์ไม่ว่าทางบวกหรือทางลบอย่างเด่นชัด เนื่องจากวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ และสภาพร่างกาย ครูต้องทำความเข้าใจสภาพแห่งการเป็นวัยรุ่น เป็นแบบอย่างที่ดีจะช่วยให้เขาหาเป้าหมายในชีวิตได้ ในการยอมรับในเรื่องต่าง ๆ ของเขา อริคสัน ได้สร้างโมเดลการพัฒนาอัตมโนทัศน์ตามแบบของการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยแบ่งตามวัยดังนี้

วัย	ขั้นพัฒนาการ
ทารก	ความไว้วางใจ หรือความไม่ไว้วางใจ
ปฐมวัยตอนต้น	ความสามารถในการทำอะไรรด้วยตนเอง หรือความอายและความสงสัย
ปฐมวัยตอนกลาง	การริเริ่ม หรือความละอายใจ
วัยประถมศึกษา	ความสำเร็จ หรือความรู้สึกต่ำต้อย
วัยรุ่น	เอกลักษณ์ หรือความรู้สึกสับสนในเอกลักษณ์
วัยรุ่นตอนต้น	ความใกล้ชิดสนิทสนม หรือความโดดเดี่ยว
วัยรุ่นตอนกลาง	การปฏิบัติต่างๆ ได้ผล หรือเฉื่อยชา
วัยชรา	ความภาคภูมิใจ หรือความรู้สึกสิ้นหวัง

แผนภาพประกอบ 4 โมเดลการพัฒนาอัตมโนทัศน์ ตามแบบของการพัฒนาบุคลิกภาพ

รายละเอียดของแต่ละพัฒนาการที่ควรทราบมีดังนี้

1. ขั้นความไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจ (Trust or Mistrust) เกิดขึ้นมาตั้งแต่วัยทารก คุณภาพชีวิตที่เด็กได้รับในวัยทารก ได้แก่ ความรัก ความเอาใจใส่ การสัมผัสที่อ่อนโยน และความสัมพันธ์ใกล้ชิดในขณะที่ให้อาหาร มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจในบุคคลและสภาพแวดล้อมความรู้สึกนี้จะฝังแน่นและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพขั้นต่อไป

2. ความสามารถในการทำอะไรด้วยตนเองหรือความไม่แน่ใจสงสัย (Autonomy or Shame and Doubt) เกิดขึ้นในวัยปฐมวัยตอนต้น ระยะเวลาที่เด็กชอบทดสอบสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเอง เด็กจะเรียนรู้ว่าสิ่งใดทำได้หรือไม่ได้ เด็กเริ่มรู้จักควบคุมตนเอง (Self-Control) พร้อม ๆ กับพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) ซึ่งจะนำไปสู่ความต้องการทำสิ่งต่าง ๆ โดยอิสระ เด็กที่ถูกควบคุมเกินไปจะทำให้ไม่แน่ใจความสามารถของตน มีความอายที่จะเกิดหรือทำสิ่งต่าง ๆ ความรู้สึกเหล่านี้สืบเนื่องมาจากการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง โดยเฉพาะแม่และสืบเนื่องมาจากพัฒนาการขั้นแรก

3. การริเริ่มหรือความละอายใจ (Initiative or Guilt) เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัยตอนปลาย เด็กที่มีพื้นฐานที่ดีมาแต่ต้น คือมีความไว้วางใจและทำอะไรด้วยตนเอง แสวงหาสิ่งใหม่อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเข้าไปในรูปของการกระทำหรือความคิดฝันในทางตรงกันข้าม เด็กที่ถูกห้ามปรามและควบคุมอย่างเข้มงวดจะไม่กล้าริเริ่มทำอะไรและรู้สึกและละอายใจ รู้สึกเหมือนตนเองเป็นฝ่ายผิดตลอดเวลา การห้ามปรามเด็กอยู่เสมอจะบั่นทอนการริเริ่มของเด็กเป็นอันมาก

4. ความสำเร็จหรือความรู้สึกต่ำต้อย (Accomplishment or Inferiority) เกิดขึ้นในช่วงที่เด็กเรียนระดับประถมศึกษา เด็กเริ่มสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี และค่อนข้างสมบูรณ์แบบการปฏิเสธความสำเร็จของเด็กทำให้เขาเกิดความรู้สึกต่ำต้อย ครูของเด็กวัยนี้เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก ครูควรช่วยให้เด็กแต่ละคนประสบความสำเร็จตามความสามารถของเขา และช่วยให้เขาเห็นคุณค่าในสิ่งที่เขาได้กระทำ การแข่งขันมีคุณค่าด้านการภูมิใจและช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้สนุกสนานแต่ไม่คุ้มกับผลเสียที่จะเกิดขึ้น นอกจากเป็นผลเสียทางจริยธรรมมาแล้ว ยังทำให้เด็กซึ่งด้อยความสามารถเกิดมีความรู้สึกต่ำต้อยมากขึ้น ทั้งยังเป็นการบั่นทอนความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอีกด้วย

5. เอกลักษณ์หรือความรู้สึกสับสน (Identity or Confusion) เกิดในช่วงวัยรุ่น เด็กบางคนอาจพัฒนาถึงขั้นนี้เร็วช้าต่างกัน ในช่วงนี้เด็กชายและเด็กหญิงเริ่มเป็นหนุ่มสาวเกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทำให้เกิดความกังวล เริ่มมีความสนใจเพศตรงกันข้าม มีอารมณ์อ่อนไหวรุนแรง เด็กวัยนี้ต้องการความกระจ่างเกี่ยวกับบทบาทของตน ดังนั้นครูจึงช่วยให้เด็กรู้จักตนเอง และวิเคราะห์ค่านิยมของตนเพื่อให้เข้าใจเอกลักษณ์ของตนเอง

6. ความใกล้ชิดสนิทสนมหรือความโดดเดี่ยว (Intimacy or Isolation) เมื่อเด็กเข้าสู่ขั้นเอกลักษณ์แล้ว แม้ยังไม่ทันคงที่ก็เริ่มรู้จักเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับเอกลักษณ์ซึ่งกันและกัน และมองปัจจุบันและอนาคตได้สอดคล้องกัน มีความอบอุ่นใจและสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้อื่น แต่บางคนก็ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยวซึ่งเป็นลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง

7. ปฏิบัติการได้ผลหรือความเฉื่อยชา (Generatively or Stagnation) เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่ ปฏิบัติการที่ได้ผลนี้ครอบคลุมตั้งแต่ความคิด และความสามารถในการสร้างหรือผลิตความสนใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานเพื่อคนรุ่นหลัง ความสามารถนี้ต้องอาศัยวุฒิภาวะซึ่งเกิดจากความเป็นผู้ใหญ่มีความห่วงใย และช่วยเหลือผู้อื่น ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ดังกล่าวมักมีทุกข์ มีความเบื่อหน่ายชีวิต มีความล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

8. ความภาคภูมิใจหรือสิ้นหวัง (Integrity or Despair) เกิดขึ้นในวัยชรา บุคคลวัยนี้เริ่มยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าผู้คนและการทำงานมีครรลองของมันทำให้เข้าใจตนเองอย่างถูกต้องพร้อมที่จะเผชิญจุดจบของชีวิต มีความภูมิใจเมื่อมองย้อนดูอดีต ตรงกันข้ามผู้ที่ประสบความล้มเหลวในขั้นที่ผ่านมาจะมองดูชีวิตอย่างสิ้นหวัง ไม่มีความสุขในชีวิต

การเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์ เป็นผลของการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ ที่บุคคลนั้นได้รับซึ่งสอดคล้องกับ Eender (1968 อ้างใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2533, หน้า 15) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานการณ์ และบทบาทในสังคมของบุคคลนั้น นอกจากนี้ พรอนทิพย์ เกกะนั้นท์ (2516, หน้า 65-66) ได้สรุปว่า อัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ปฏิรูปมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม เมื่อประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้ อัตมโนทัศน์จึงควรเปลี่ยนแปลงได้ และปัจจัยทำให้อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงได้แก่

1. ลักษณะของการประเมินผลที่บุคคลได้รับจากคนอื่นในขณะที่มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ปฏิกริยา และทัศนคติของคนอื่น ๆ เหล่านี้ ในปี 1960 ไวดีเบค ได้ศึกษาถึงผลของการประเมินผลบุคคลโดยผู้อื่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์พบว่า ถ้าบุคคลได้รับการประเมินผลในทางที่ไม่ดี อัตมโนทัศน์ของบุคคลจะด้อยลง แสดงว่าบุคคลอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อน ครู ฯลฯ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของบุคคลที่ถูกประเมิน

2. สังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ การเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับของสังคม หรือเกิดความขัดแย้งของค่านิยมภายในใจของบุคคลกับความต้องการของสังคม แล้วบุคคลยอมตามที่สังคมต้องการมากเกินไป หรือไม่โอนอ่อนตามที่สังคมต้องการ บุคคลอาจเกิดปัญหาด้านจิตใจและอัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี

3. ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ตามปณิธานที่บุคคลตั้งไว้ ถ้าสามารถบรรลุตามความปรารถนา บุคคลจะมีอัตมโนทัศน์ในทางที่ดีขึ้น แต่ถ้าไม่ได้ตามความต้องการบุคคลจะท้อถอย รู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่าและความสามารถ อัตมโนทัศน์จะด้อยลง

4. ภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลต้องปรับตัว เช่น การตายของบุคคลอันเป็นที่รัก ความเจ็บป่วย การสูญเสียอวัยวะใด ๆ ของร่างกาย อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไป (สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2533, หน้า 16)

5. ภาวะอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงของอารมณ์นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของอัตมโนทัศน์ได้ ซึ่ง Wessman (1960 อ้างใน สมฤทัย จันทรสูง, 2543 หน้า 21) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์ตามความเป็นจริงกับอัตมโนทัศน์ตามปณิธาน ในขณะที่มีอารมณ์ดี พบว่าอัตมโนทัศน์ขณะอารมณ์ดีสูงกว่าอัตมโนทัศน์ขณะที่อารมณ์ไม่ดี อย่างมีนัยสำคัญ

6. อายุ เป็นตัวแปรที่พบว่าเกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ เพราะอัตมโนทัศน์พัฒนาไปตามลำดับความสามารถ วุฒิภาวะ ซึ่ง Bloom (1961 อ้างใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2533, หน้า 16) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์กับอายุ พบว่า อัตมโนทัศน์กับอายุมีความสัมพันธ์กับแบบเส้นโค้ง โดยอัตมโนทัศน์จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากอายุ 20 ปี และสูงสุดระหว่างอายุ 40-59 ปี แล้วจึงค่อย ๆ ลดลง แสดงว่าอัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของบุคคล แต่หลังจากนั้นได้มีผู้ทำการศึกษาอัตมโนทัศน์ในกลุ่มอายุอื่น ๆ อีก และผลการศึกษาดังกล่าวออกไปซึ่งอาจกล่าวได้ว่าอายุเพียงอย่างเดียวไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตมโนทัศน์ด้านการยอมรับตนเอง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอายุต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตามอายุอาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตมโนทัศน์ด้านอื่น ๆ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์

สมศรี ฉัตรวัฒนา (2534, หน้า 22) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์มี 2 ประการคือ

1. ครอบครัว จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอัตมโนทัศน์เริ่มมาจากครอบครัว บุคคลรอบข้างซึ่งมีความสำคัญต่อเด็ก ล้วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทั้งสิ้น การที่บุคคลเหล่านี้มีท่าทีอย่างไร ประพฤติเช่นไรกับเด็ก จะมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่เด็กมีต่อตนเอง ไม่ว่าจะทางบวกหรือทางลบ

2. สิ่งแวดล้อม บุคคลสำคัญรอบ ๆ ตัวเด็ก เช่น ครู เพื่อน ต่างก็มีส่วนสำคัญในการสร้างอัตมโนทัศน์ทั้งสิ้น ยิ่งเติบโตเป็นวัยรุ่น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมก็จะมีมากตามไปด้วย ซึ่งจะรวมทั้งค่านิยมทางสังคมและทัศนคติ Stuart และ Sundeen (อ้างใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, หน้า 14) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ในระยะต่อมามีได้หลายประการด้วยกัน สรุปได้ดังนี้ ค่านิยมและความรู้สึกทางบวกที่มีต่อประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล จะทำให้บุคคลสามารถพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางที่ดีได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลมีความรู้สึกขัดแย้งจากประสบการณ์ที่พบในชีวิตก็จะทำให้เกิดความตึงเครียด และมีปัญหาในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ได้

Coopersmith (อ้างใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541, หน้า 424-425) กล่าวถึงตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของอัตมโนทัศน์ของแต่ละคนมี 4 ประการคือ

1. การยอมรับด้วยความจริงใจ จากบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และเพื่อน ๆ
2. การมีโอกาสได้ทำงานที่สำคัญ และมีความสำเร็จแสดงว่าตนมีความสามารถ
3. การมีมาตรฐานทางจริยธรรมและศีลธรรม เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งใจไม่ให้ประพฤติผิด การที่จะทำความดีและถูกต้องก็จะมีอัตมโนทัศน์ดี
4. การมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนอื่น เช่น มีโอกาสได้ช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นจากความยากลำบาก เป็นต้น

องค์ประกอบของอัตมโนทัศน์

นักจิตวิทยาได้แบ่งองค์ประกอบของอัตมโนทัศน์ไว้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเชื่อและแนวความคิดอัตมโนทัศน์ พอสรุปได้ดังนี้คือ

Wylie (1968 อ้างใน พรรณี ช.เจนจิต, 2534, หน้า 181) แบ่งอัตมโนทัศน์ออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. ความคิดเกี่ยวกับตนเองตามที่เป็นจริง (Actual Self – Concept) ที่เกิดจากการรับรู้ในตนเองว่าตนเองเป็นคนอย่างไร เช่น เป็นคนดีหรือเป็นคนไม่ดี เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งของการรับรู้ได้จากปฏิกริยาของคนอื่นที่มีต่อตนเองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นคนอย่างไร (Private Self-Concept)

- 1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าคนอื่นในสังคมดูว่าตนเป็นคนอย่างไร (Social Self-Concept)

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองตามที่ยากเป็นหรือตามที่ตั้งใจไว้ (Ideal Self-Concept) เป็นอัตมโนทัศน์ในอุดมคติ เช่น ฉันอยากเป็นคนสวยที่สุด เป็นต้น ซึ่งเป็นออกเป็น 2 ส่วน

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองตามปณิธานว่าตนอยากเป็นอะไร (Own Ideal Self-Concept)

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองตามปณิธานของคนอื่นในสังคม (Concept of Other's Ideal for One) เช่น พ่อแม่ต้องการให้ลูกเป็นคนอดทน

Fitt (อ้างใน ลำเนาวิ เรืองยศ, 2533) หน้า 11) ได้แบ่งอัตมโนทัศน์ไว้เป็น 2 ประเภท และแต่ละประเภทจำแนกเป็นด้าน ๆ ดังต่อไปนี้

1. พิจารณาโดยใช้ตนเองเป็นเกณฑ์ประกอบด้วย

1.1 อัตมโนทัศน์ด้านความเป็นเอกลักษณ์ หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นอย่างไร เป็นการพิจารณาอัตมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคำถามว่า ฉันเป็นอะไร

1.2 อัตมโนทัศน์ด้านความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับการยอมรับในตนเอง เป็นการพิจารณาอัตมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคำถามว่า ฉันรู้สึกเกี่ยวกับตนเองอย่างไร

2. พิจารณาโดยใช้ชื่อผู้อื่นเป็นเกณฑ์ ประกอบด้วย

2.1 อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะของร่างกาย เรื่องเพศ สุขภาพ ความสามารถ และทักษะ

2.2 อัตมโนทัศน์ด้านศีลธรรมจรรยา หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรม ความรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นคนดีหรือคนเลว ความสัมพันธ์ที่มีต่อศาสนาความพึงพอใจในศาสนาของตน

2.3 อัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัว หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกมั่นใจในตนเอง ประเมินค่าบุคลิกภาพของตน โดยไม่รวมลักษณะทางด้านร่างกายและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2.4 อัตมโนทัศน์ด้านครอบครัว หมายถึง ความรู้สึกในคุณค่า ความพอใจในฐานะที่ตนเองเป็นสมาชิกหนึ่งของครอบครัว เป็นการแสดงถึงการรับรู้ตนเองว่า ใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว

2.5 อัตมโนทัศน์ด้านสังคม หมายถึง ความคิดเห็นที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

ชูชัย สมितिไกร (2530, หน้า 67) แบ่งอัตมโนทัศน์ตามทิศทางความรู้สึกต่อตนเอง 2 ลักษณะคือ

1. อัตมโนทัศน์ทางบวก (Positive Self-Concept) เป็นความรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดี เช่น คิดว่าตนเองเป็นคนที่มีความสามารถขยันขันแข็ง เป็นต้น

2. อัตมโนทัศน์ทางลบ (Negative Self-Concept) เป็นความรู้สึกต่อตนเองในทางไม่ดี เช่น คิดว่าตนเองเป็นคนไม่มีคุณค่า ไม่เป็นที่ต้องการและยอมรับของใคร ๆ มีสติปัญญาต่ำ เกียจคร้าน เป็นต้น

องค์ประกอบของอัตมโนทัศน์

เจอร์ซิลด์ (Jersild อ้างใน จุไรรัตน์ เปรมาษเรีเยียร, 2513) หน้า 23) แบ่งอัตมโนทัศน์ เป็นองค์ประกอบได้ 7 ลักษณะดังนี้

1. อัตมโนทัศน์ด้านพฤติกรรม คือ การรับรู้พฤติกรรมที่ตนเองแสดงในครอบครัว ในโรงเรียน และการรับรู้ตนเองจากการประเมินการกระทำของตนเอง

2. อัตมโนทัศน์ด้านสติปัญญาและสถานภาพ คือ การรับรู้ตนเองด้านการเรียน ด้านสถานภาพ เมื่ออยู่ในครอบครัวและที่โรงเรียน

3. อัตมโนทัศน์ด้านรูปร่างและคุณลักษณะ คือ การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา ความสามารถในการไขว่คว้า ความรู้สึกที่มีต่อลักษณะของตน

4. อัตมโนทัศน์ด้านความวิตกกังวล คือ การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องด้าน สุขภาพการเรียน และสัมพันธภาพกับผู้อื่น

5. อัตมโนทัศน์ด้านความเป็นคนน่านิยม คือ การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับผู้อื่นได้แสดง ความนิยมชมชอบ

6. อัตมโนทัศน์ด้านความสุข ความพึงพอใจ คือ การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับการได้มาซึ่ง สิ่งที่พึงพอใจ ประทับใจ ภาคภูมิใจ และมีความสุขที่ได้รับ

7. อัตมโนทัศน์ด้านรวม คือ การรับรู้ตนเองทั้ง 6 ลักษณะรวม

บทบาทของครูกับการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของนักเรียน

พรอณี ช.เจนจิต (2534, หน้า 185-187) กล่าวถึงบทบาทของครูที่ดีต่อการพัฒนา อัตมโนทัศน์ของนักเรียนดังนี้

1. ความคาดหวังของครู ความคาดหวังของครูเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา อัตมโนทัศน์ทางบวก ซึ่งมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความคาดหวังของครูและ พฤติกรรมของครูที่แสดงต่อนักเรียนแต่ละคนจะมีผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ครูจึงควรทำใจให้เป็น

กลาง และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนทุกคน และสนับสนุนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนมีความพยายาม รู้สึกว่าตนเองยังมีความหวัง ครูควรจะช่วยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ที่เหมาะสม และท้าทายให้เกิดความพยายาม

2. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล 2 คน หรือ 2 ฝ่าย โดยต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน การมีปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในชั้นเรียน ก็คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของผู้เรียน

สรุปแนวความคิดที่เกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ว่า เป็นการรับรู้ตนเองในด้านต่าง ๆ อาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือไม่ตรงก็ได้ โดยอาศัยจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตและการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม อัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่พัฒนาให้เกิดขึ้นได้

วิธีช่วยเหลือของโรงเรียนเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ของเด็ก ซึ่งครูสามารถช่วยเด็กได้ดังนี้

1. การเรียนและการให้งานต้องเป็นเครื่องท้าทาย ยั่วยุ หรือกระตุ้นให้เด็กอยากเรียน บทเรียนต้องไม่ยากหรือง่ายเกินไป มีกิจกรรมหรืออุปกรณ์ประกอบ
2. พยายามให้ทุกคนได้ประสบผลสำเร็จในการเรียนตามความสามารถของตน
3. ครูจะต้องยอมรับนับถือเด็กทุกคนไม่ว่าเด็กจะมีลักษณะอย่างไร
4. ให้อิสระภาพแก่เด็กพอสมควร
5. ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง ไม่เข้มงวดจนเกินไป
6. มีการควบคุมพอสมควร หรือฝึกให้เด็กเกิดวินัยในตนเองมากกว่าใช้ความกลัว

บังคับ

การประเมินอัตมโนทัศน์

การประเมินอัตมโนทัศน์โดยทั่วไปกระทำร่วมกัน 2 วิธี หรือใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

1. การซักถามเจ้าตัวโดยตรง ข้อมูลที่ได้จากการซักถามเรียกว่าคำรายงานของบุคคล (Self-Report)

2. การให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ศึกษาเรื่องของจิตใจสังเกตพฤติกรรม แล้วสรุปความคิดเห็น (Infered Self-Concept)

Roger & Allport (อ้างใน ลำเนาวิ เรื่องยศ, 2535, หน้า 16) ได้สนับสนุนวิธีการแรก โดยให้เหตุผลว่า ถ้าต้องการทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ของใคร ควรจะไปถามผู้นั้น เพราะไม่มีใครรู้จักตัวเขาดีไปกว่าตัวเขา

อึดมโนทัศน์สามารถวัดโดยใช้เครื่องมือได้หลายแบบ แล้วแต่แนวคิดที่ผู้สร้างยึดถือ เช่น แนวคิดของ ไดรเวอร์ (Driever) แนวคิดของ ฟิทท์ (Fitt) เป็นต้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดอึดมโนทัศน์ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค ตามแนวคิดของ ฟิทท์ (Fitt) โดยดัดแปลงให้เหมาะสมกับนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค และผ่านการตรวจสอบความตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และได้ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาตามวิธีของครอนบาค ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของอัลฟาเท่ากับ 0.86

อึดมโนทัศน์กับพฤติกรรมความปลอดภัย

อึดมโนทัศน์และพฤติกรรมความปลอดภัยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยที่พิจารณาว่าอึดมโนทัศน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของพฤติกรรมความปลอดภัย ซึ่งเป็นสภาวะภายในของบุคคล เป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิด แสดงคุณค่า และการตอบสนองต่อความปลอดภัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกปฏิบัติหรือพฤติกรรมความปลอดภัย อึดมโนทัศน์เป็นสิ่งที่สามารถสร้างพัฒนาตามวัยและประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ การถูกกระตุ้น การฝึกปฏิบัติให้แสดงพฤติกรรมความปลอดภัยในทางบวกหรือทางที่ดี (Positive) ได้ บุคคลที่มีอึดมโนทัศน์ในทางบวกจะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Strong or Positive Self-Concept) ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้เปิดเผย น่าเชื่อถือ ในการทำงานผู้ปฏิบัติงานอาจถูกแรงจูงใจจากความต้องการอื่น ๆ เช่น ต้องการประหยัดเวลา ต้องการความสะดวกสบาย ซึ่งเป็นสาเหตุให้ผู้ปฏิบัติงานมีอึดมโนทัศน์ทางลบหรือทางไม่ดี (Negative) ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเลือกปฏิบัติงานที่ไม่ปลอดภัย (Weak or Negative) เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว ส่งผลทำให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมความปลอดภัยต้องเน้นการจูงใจด้านความปลอดภัยในลักษณะของสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นบางอย่างให้เกิดความต้องการจากภายในของบุคคล ให้มีการตอบสนองด้วยการกระทำที่ปลอดภัย หรือเกิดอึดมโนทัศน์ทางบวกนั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความปลอดภัย

จักรินทร์ ดีบุชา (2536) ได้ศึกษาวิจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดอุบัติเหตุในโรงฝึกงานของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาประเภทช่างอุตสาหกรรม ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าลักษณะของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาขณะปฏิบัติงานเป็นอุบัติเหตุเกิดจากเครื่องมือ หรือโลหะแหลมคม บาดหรือทิ่มตำ คิดเป็นร้อยละ 2.76 รองลงมาคือเศษผง หรือโลหะเข้าตา เฉลี่ย 2.70 และส่วนมากได้รับบาดเจ็บที่มือ

อโนทัย ภูวนวิทยาคม (2538) ได้ศึกษาถึงค่าใช้จ่ายและการจัดการด้านความปลอดภัย ในฐานะตัวทำนายความสูญเสียจากการเกิดอุบัติเหตุในโรงฝึกงานอุตสาหกรรม เขตภาคเหนือ ตอนบน พบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุเกิดจากการกระทำที่ไม่ปลอดภัย เช่น การมีนิสัยชอบเสี่ยงในการทำงานโดยไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของความปลอดภัยในการทำงาน ฉะนั้นถ้านักศึกษามีทัศนคติที่ดีมีจิตสำนึกต่อความปลอดภัยแล้วสามารถช่วยลดอุบัติเหตุได้อย่างมาก

อดิเทพ เบี้ยวบรรจง (2538) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาและการจัดการด้านความปลอดภัย ในโรงฝึกงานสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พบว่า การใช้เครื่องป้องกันส่วนบุคคลเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดอุบัติเหตุอันจะเกิดต่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายจะทำให้ นักศึกษามีความรู้สึกว่า การปฏิบัติงานนั้นมีความปลอดภัยตลอดเวลา

มารุศ ภูพานิชเจริญกุล (2542) ได้ศึกษาแนวทางการป้องกันอุบัติเหตุในการฝึกงานของนักศึกษาโรงเรียนเชียงใหม่เทคโนโลยี พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุในการฝึกงานมาจาก 2 สาเหตุคือ การกระทำที่ไม่ปลอดภัย เช่น ขาดความรู้ การทำงานไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล การแต่งกายไม่เหมาะสมกับสภาพการที่ไม่ปลอดภัย เช่น เครื่องจักรไม่มีเครื่องกำบังหรืออุปกรณ์ป้องกันอันตราย การจัดเก็บวัสดุไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย พื้นที่ฝึกในโรงงานเป็นหลุม แนวทางการป้องกันอุบัติเหตุในโรงฝึกงาน ควรมีการกำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างชัดเจน ตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยในการทำงาน มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างจริงจัง ส่วนอาคารสถานที่ควรปรับปรุงซ่อมแซมพื้นที่ในโรงงานให้เรียบร้อยไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ การระบายอากาศและแสงสว่างในโรงฝึกงาน

นิเวศน์ ประสารศรี (2543) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการควบคุมพฤติกรรมที่นำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุในโรงฝึกงานของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พบว่า ได้ 5 แนวทาง ดังนี้คือ การบริการความปลอดภัยในโรงฝึกงาน การให้บริการการศึกษา การจัดการเครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์ การจัดการสภาพแวดล้อมภายในโรงฝึกงาน และการจัดการเรียนการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์

วิมล สุวรรณ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบมโนภาพแห่งตน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอาชีวศึกษาที่พฤติกรรมก้าวร้าว ผลการวิจัยพบว่านักเรียนอาชีวศึกษาทั่วไป มีมโนภาพแห่งตนสูงกว่านักเรียนอาชีวศึกษาที่พฤติกรรมก้าวร้าว และนักเรียนอาชีวศึกษาทั่วไปที่เรียนวิชาเดียวกันมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มโนภาพแห่งตน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอาชีวศึกษาทั่วไปมีความสำคัญทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอาชีวศึกษาที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นกลุ่มที่ความสัมพันธ์ทางบวกแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นิพัฒน์ เพ็ชรพรหมศร (2535) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลการใช้ชุดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนด้วยชุดการเรียน 0.05 ส่วนนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกันมีมโนภาพแห่งตนด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียนด้านรูปร่างลักษณะ และคุณลักษณะ ความเป็นคนที่น่านิยม และด้านความสุข ความพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและขนาดของโรงเรียนไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อมโนภาพแห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เสาวนีย์ บุญสูง (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ของนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทิงวิทยาคม จังหวัดเชียงราย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชายมีความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวกับตนเองด้านสติปัญญาและสถานภาพสูงที่สุด ส่วนนักเรียนหญิงมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองด้านพฤติกรรมสูงที่สุด และนักเรียนทั้งชายและหญิงมีอัตมโนทัศน์ทุกด้านเป็นทางบวก ผลการเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีอัตมโนทัศน์ด้านพฤติกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมฤทัย จันทรสูง (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องอัตมโนทัศน์ของผู้ติดสารเสพติดที่ได้รับการบำบัดด้วย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า อัตมโนทัศน์ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูงเล็กน้อย แต่อัตมโนทัศน์โดยรวมมีคะแนนกระจายค่อนข้างต่ำเล็กน้อย ซึ่งถือว่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของคนปกติ และพบว่าอัตมโนทัศน์โดยรวมมีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งของการกลับมาเสพติดหลังจากรับรู้ว่าการเลิกเสพติดได้แล้วในลักษณะแปรผกผันคือ ผู้ติดสารเสพติดได้รับการบำบัดหายแล้วและกลับมาเสพติดซ้ำมากขึ้นเท่าใด อัตมโนทัศน์โดยรวมของผู้ติดสารเสพติดนั้นยิ่งลดลง